

Lihula Eliisabeti kirik,
praegune hoone
ehitati 1876–1878.
Ehitusmeister
J.G. Mühlenhausen.
(Foto: H. Pärdi 2018)

ALEVITE PÄRLEID

LIHULA – LÕUNA-LÄÄNEMAA PEALINN

Heiki Pärdi

FOTOD: AUTORI KOGU

Eesti alevitest on Lihula kõige vanem. Juba 13. sajandi algupoolel ehitati siia kivilinnus, aastail 1234–1251 paiknes Lihulas Saare-Lääne piiskopi residents, hiljem, kuni 15. sajandini, Lihula komtuurkonna keskus. Sõdade käigus Vana-Lihula hävis, ent 19. sajandi lõpupoole virgus uuele elule. 1876–1878 ehitati siia uus moodne neogooti stiilis luteriusu kihelkonnakirik (ehitusmeister J. G. Mühlenhausen), 1890 püstitati Lihulasse ka vene õigeusu kiriku hoone, mille projekteeris arhitekt K. Nyman.

20. sajandi alguses jätkus alevi areng päris jõudsalt. Riias välja antud saksakeelse Adolf Richteri Eestimaa aadressiraamatu andmeil elas 1912. a Lihulas umbes 500 inimest, siin oli 36 puu- ja 22 kivimaja. Alevis oli raamatu- ja kirjatarveteäri, mida pidas kellasest Vannajan, mänguasjaäri (Klaas), kingapood, ehte- ja pudupood ning 7 muud poodi. Siin töötas hulk erinevaid käsitöölisi: 4 kellasest, 5 tislerit, 1 pottsepp, 4 kingseppa, 1 sadulsepp, 2 seppa, 2 lukkseppa, 1 rätsep, 1 maaler, 2 pagarit, 1 ehitusmeister

(T. Hunt), 1 värval, 1 lihunik, 1 aedviljur, 1 ämmaemand, 1 plekksepp. Alevis oli 4 tuule- ja üks auruveski ning piimapulbritehas (ärijuht H. Didvig Märjamaalt). Siin tegutses 11 kodanikuühendust, sh. laenu-hoiukassa, matusekassa, vabatahtlik tuletõrjeselts, Eesti Hariduselts, Eesti Haridusseltsi lauluselts, Eestimaa Saksa Seltsi Lihula osakond, Lihula Kodanike Klubi, Läänemaa Põllumajandusselts, rattasõitjate seltsi „Union” Lihula osakond, Eesti Tarvitajate Ühisus, Lihula karskusselts.

< Lihula mõisa klassitsistlik peahoone (1840). Eesti ajal kuulus mõisa süda Karl Timbergile. Nõukogude ajal olid häärberis korterid, hiljem ka Lihula sovhoosi kontor. Praegu asub siin Lihula Muuseum ja rahvapärimuskeskus. Esiplaanil Aleksandri väravad – püstitatud Vene tsaari Aleksander I külaskäigu (1804) auks. (Foto: H. Pärdi 2018)

Koguteose „Läänemaa“ andmeil oli Lihula peatänav, ligi 2 km pikkune lõik Risti-Virtsu maanteest (praegune Tallinna maantee) sillutatud munakividega. 1922. aasta rahvaloenduse andmeil elas seal 535 inimest. Alevis oli kokku 101 maja, neist puust 69, kivist 21 ja segamaterjalist 11, eraldi kortereid 174. Siin oli kõrgem algkool, valla valitsus, rahukohus, postkontor, haigemaja, võõrastemaja, vaes-temaja, apteek, 2 rohupoodi, 2 kirikut, mitu kauplust, 2 arsti, loomaarst. Talvel andis alevile elektrivalgust mõisale kuuluv aurujõul töötav jahuveski, siin oli ka saeveski, riidevärvikoda, vanutuskoda, piimatalitus ja juustuvabrik.

Järgnevat kümnendit mõjutas Lihula arengut tublisti Rapla-Virtsu kitsarööpmelise raudteeliini rajamine 1931. a, mis toimis kuni 1968. aastani. Selle tulemusena ehitati välja raudteejaama taristu koos mitme hoonega, sealhulgas jaamahoonne ise, tööliste elamu, veetorn, kaubaait, saun ja käimla, mis kõik on ka kenasti säilinud.

> Algse maja ehitas siia (Tallinna 2) 1877 maamõõtja Nikolai von Segebarth, mis ehitati põhjalikult ümber 1920. aastail. 1930. aastail, mil maja kuulus riigile, kasutas seda politsei. Hiljem kortermaja. (Foto: H. Pärdi 2018)

> Kunagine Karinõmme, hiljem Jaani kõrts (Tallinna 8). Ehitatud 1825. a, ümber ehitatud trahter-võõrastemajaks „Zum Löwen“ 1892, mil lisati teine korrus. 1919. a ostis selle Lihula Kaubatarvitajate Ühisus, kes pidas siin majapidamistarvete poodi. (Foto: H. Pärdi 2018)

> Maja (Tallinna 9) ehitas perekond Hadwig. Siin peeti algul kõrtsi, 20. sajandi alguses oli siin Büttneri rauapood, 1920.–1930. aastail postimaja. (Foto: H. Pärdi 2018)

> 19. sajandi lõpus ehitatud maja (Tallinna 15) ehitas Nikolai Konstantin Büttner, kes pidas siin värvi- ja rohupoodi. Nõukogude ajal on siin asunud alevinõukogu ja täitevkomitee ning miilitsajaoskond. (Foto: H. Pärdi 2018)

< 1912. a ehitatud maja (Tallinna 17) kuulus proviisor Eduard Fabriciusele, kes rajas siia apteegi. See tegutses hoones kuni 1950. aastani, mil maja võttis üle NKVD. Praegu on jälle osa maja apteegi käes. (Foto: H. Pärdi 2018)

< Tallinna 18 oli algselt ürgbalti tüüpi poolkelpkatusega maja, mis ehitati ümber 1930. aastate lõpus. Eestlased asusid siin muusikariistade ja jalgrattapood. Nõukogude ajal oli siin eri aastail toidu-, kanga- ja raamatupood. Praegu asuvad majas korterid ja bürootarvete äri. (Foto: H. Pärdi 2009)

< 1988. a ehitatud postmodernistliku ilmega postimaja (Tallinna 19). Algselt asus siin kivimaja, mille ehitas 1830. aastail kohalik kaupmees Johan Schröder, kelle järeltulijad pidasid hoones pagariäri. (Foto: H. Pärdi 2018)

< Lihula ühe kõige esinduslikuma, *heimat-* ja juugendstiili sugemetega maja (Tallinna 23) ehitas 1913. a Axel Fersen, kes kinkis selle Lihula Kodanike Ühingule. 1927. a ostis maja ära riik, kes kasutas maja rahukohtu majutamiseks. Nõukogude ajal oli siin Lihula teenindusmaja, 1995 läks hoone Tallinna Panga kätte. Praegu kuulub maja osahüingule Sakste Maja, kes peab siin kohvikut, ilusalongi, üürib ruume ja plaanib avada hotelli. (Foto: H. Pärdi 2018)

< Vene õigeusu kiriku varemed (Tallinna 31b). Arhitekt K. Nyman, 1890. Kogudus lõpetas tegevuse 1960. aastate algul, sealt alates kasutas hoonet laona kohalik sovhoos. (Foto: H. Pärdi 2018)

Funkstiilis minimalistliku ilmega jaamahoone projektee- ris arhitekt Hendrik Otloot, elamu tehti aga Leon Johanson- soni tüüpprojekti järgi, nagu ka muud ehitised.

Omaavalitsusega alevi õi- gused sai Lihula 1945. aastal koos paljude teiste omasu- gustega. 1950–1961 oli Lihula samanimelise väikese rajooni keskus, mis omakorda andis alevi arengule uut hoogu. Sel ajal ehitati Lihulasse suhte- liselt vähe tollastele rajooni- linnadele kohustuslikke uusi hooneid – ei esinduslikku parteimaja, haldushoonet, kul- tuurimaja ega koolimaja. Siiski ehitati praeguseks põhjalikult ümberehitatud esinduslikum kauplusehoone Tallinna maan- tee 12 ning tüüpprojekti järgi viis soliidset kivist kortermaja Jaama tänavale. Paarisnumbri- tega majad (14, 16) on praegu põhjalikult ümber ehitatud, paaritute numbritega majad (11, 13, 15) üle tänava on säilinud ehedamalt.

> Väga ehedalt säilinud neobarokne kivimaja (Tallinna 36) ehitas 1882. a nahaparkal Carl Johann Jürgens, kelle järeltulijad pidasid siin parkimiskoda kuni 1927. aastani, mil see ära müüdi. 1930. aastail oli maja ühes otsas viinapood, teises toidupood. (Foto: H. Pärdi 2018)

Põhiliselt 1960.–1970. aastail ehitas oma tagasihoidliku asumi alevi edelaserva, kalmistu külje alla Pärnu maantee otsa Haapsalu KEK-i Lihula osakond. Uuemast arhitektuurist on Lihulas kõige silmapaistvam, ka otseses mõttes, arhitekt Rein Tominga projekti järgi ehitatud kultuurimaja. See hoone valiti Eesti 1990. aasta parimaks ehitiseks ning toodi esile, kui hästi on arhitekt osanud suure hoone keskkonda sulandada.

1993. a kaotati alevid Eesti Vabariigis iseseisva haldusüksusena ning teiste seas omandas linnaõigused ka Lihula. 1997. a moodustati Lihula vanima asustuse muinsuskaitseala, mis hõlmas peamiselt kunagise linnuse ala. 2006. a hõlmati kaitsealaga kogu Lihula ajalooline linnasüdamik – Tallinna maantee ja selle lähiümbruse hoonestus.

2017. aasta haldusreformi järgi kuulub Lihula linn nüüd Pärnu maakonna Lääneranna valda, olles ühtlasi valla keskus, 2018. aasta alguses elas siin 1214 inimest.

~ Rahvakunstnike koostöödise „Uku“ 1984. a ehitatud postmodernistlik hoone (Tallinna 54). Siin töötasid kangakudujad ja õmblejad, osa ruume oli pagaritöökoja valduses. (Foto: H. Pärdi 2018)

> 20. sajandi alguskümnenditel ehitatud tüüpilised puumajad Tallinna maanteel. (Foto: H. Pärdi 2018)

> Tüüpiline jõuka alevielaniku esinduslik elamu 1920. aastast. Maja Jaama 12 kuulus advokaat Roman Paasile. (Foto: H. Pärdi 2018)

> Minimalistliku arhitektuuriga eramu (Pioneer 14) aastast 1980. (Foto: H. Pärdi 2018)

> Stiilne modernistlik 1960.–1970. aastate vaimus ehitatud eramu (Pioneer 18), mis valmis 1980. Projekt oli algselt (1970) tehtud ühele Türi majale. (Foto: H. Pärdi 2018)

> Lihula uus avar koolihoone
(Jaama 9) on ehitatud
tüüppprojekti järgi 1964. aastal.
(Foto: H. Pärdi 2018)

< Üks uuemaid, 2000. aastail
ehitatud moodsaid funkstiilis
eramuid Lihulas Oja 5.
(Foto: H. Pärdi 2018)

< Naabermajaga (Tallinna 36)
samal aastal (1882) ja samas
stiilis ehitatud maja (Tallinna
38), mille omanik oli Tõnis
Nurk. Eesti ajal peeti siin
lihapoodi. Praegu korterid.
Nõukogudeaegse remondiga
on maja välisilmet tublisti
lihtsustatud, stiilse maja
välimust rikuvad ka uued
aknaraamid. (Foto: H. Pärdi
2018)

< Tüüppprojekti järgi ehitatud
Lihula raudteetöölise elamu
on säilinud väga ehedal kujul.
(Foto: H. Pärdi 2018)

~ Kaks väikest stiilset kabelit
Lihula vanal kalmistul.
(Foto: H. Pärdi 2018)

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS:

- Lihula vanima asustuse muinsus-
kaitseala hoonete inventeerimine. Koostas
Kristo Kooskora. Lihula-Tallinn 2013.
Käsikiri Muinsuskaitseameti arhiivis.
- Eesti 20. sajandi (1870–1991)
väärtusliku arhitektuuri kaardistamine
ja analüüs. Maakoolimajad 1920–1940.
Alusuuring. Sandra Mälk. Tallinn 2012.
Käsikiri Muinsuskaitseameti arhiivis.
- Eesti 20. sajandi (1870–1991)
väärtusliku arhitektuuri kaardistamine
ja analüüs.
- 20. sajandi Eesti raudteejaamad.
Alusuuring. Leele Välja. Tallinn 2013.
Käsikiri Muinsuskaitseameti arhiivis.
- Adolf Richters Baltische Verkehrs- und
Adressbücher. Band III. Estland. Riga
1913.
- Eesti. Maateadusline, majandusline
ja ajalooline kirjeldus. VIII. Läänemaa.
Üldosa. Tartu 1938.

~ 1990. a avatud Lihula kultuurimaja (Tallinna 1a) ehitati arhitekt Rein Tominga projekti järgi ning valiti Eesti tolle aasta parimaks ehitiseks. (Foto: H. Pärdi 2018)

> Lihula raudteejaama veetorn on ehitatud Eesti kitsarööpmelise raudtee jaoks loodud tüüpprojekti järgi. (Foto: H. Pärdi 2018)

ma Eesti toitu
2018 - Pärnumaa maitsete aasta

Pärnumaa on valitud Maaeluministeeriumi poolt Eesti toidupiirkonnaks aastal 2018, et pöörata suuremat tähelepanu piirkonnas toodetud toidule ja siinsele toidukultuurile. Pärnumaa maitsete aastat rahastatakse Eesti maaelu arengukavast 2014–2020 ja Leader-programmist.

Tule avasta Pärnumaa maitset!

Palju põnevaid toidupidusid, isuäratavad retseptid
Pärnumaa toidumeenete tellimine

www.visitparnu.com/maitset

MAAELUMINISTEERIUM

PÄRNUMAA
ARENDESKESKUS

PÄRNUMAA OMAVALITSUSTE LIIT
PROVIDER OF LOCAL AUTHORITIES OF ESTONIA COUNTY

